

МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ

Постановка проблеми. Перехід економіки України до ринкових взаємин має потребу в докорінній зміні фінансово-економічної політики суб'єктів господарювання з метою забезпечення фінансової стабільності підприємств. Сьогодні стабілізація фінансів підприємств є пріоритетним напрямком фінансової стабілізації держави й економічної системи в цілому.

Практичне вирішення цієї проблеми можливо лише шляхом заміни твердої фінансової політики гнучкими її формами й забезпечення стабільності функціонування підприємств як найважливішої складової фінансів. Отже, безперечним є наявність тісного взаємозв'язку між фінансовою стабілізацією економічної системи в цілому й забезпеченням стабільності фінансового стану підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Результати в будь-якій сфері бізнесу залежать від наявності і ефективності використання фінансових ресурсів, які прирівнюються до „кровеносної системи”, що забезпечує життєдіяльність підприємства. Тому турбота про фінанси є відправним моментом і кінцевим результатом діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. В умовах ринкової економіки ці питання мають першочергове значення.

Висунення на перший план фінансових аспектів діяльності суб'єктів господарювання, зростання ролі фінансів є характерною тенденцією у всьому світі.

Показники фінансового стану відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Савицька Г. В. [6, с. 606] визначає фінансовий стан підприємства як „економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу”

Ковальов А. І. і Привалов В. П. [3, с. 3] вважають, що фінансовий стан є „сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів”.

Поддєрьогін А. М. [8, с. 287] говорить, що фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських чинників і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Проблеми використання традиційних методів аналізу фінансової стійкості підприємств і пошуком більш ефективних і оптимальних займаються багато вчених:

М. С. Абрютіна, А. В. Грачев, Ф. Ф. Бутинець, В. В. Ковальов, Л. А. Лахтіонова, Г. В. Савицька, Р. С. Сайфулін, С. Н. Селєзньова, Є. В. Мних, Є. В. Негашев, А. Д. Шеремет та інші.

Визначення меж фінансової стійкості підприємства відноситься до числа найважливіших економічних проблем в ринкових умовах, оскільки недостатня фінансова стійкість може привести до відсутності у підприємства засобів для розвитку виробництва, неплатоспроможності, і кінець-кінцем, — до банкрутства, а „надмірна стійкість” перешкоджатиме розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами і резервами.

Фінансовий стан — це найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства, яка в значному обсязі визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал під час ділової співпраці, оцінює якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства, його партнерів по фінансових і інших економічних відносинах.

Оцінка фінансового стану — це розгляд кожного показника, одержаного в результаті фінансового аналізу, з погляду відповідності його фактичного рівня нормальному для обраного підприємства рівню, ідентифікація чинників, що вплинули на величину показника і визначення необхідної величини показника на перспективу і засобів її досягнення.

Питання аналізу фінансового стану підприємства і стійкості викладається в багатьох наукових роботах, та роботах методичного та навчального напрямку.

Мета дослідження полягає в дослідженні та обґрунтуванні можливостей використання традиційних методів аналізу фінансового стану суб'єктів підприємництва в поєднанні з моделями оцінки їх фінансової стійкості, які використовуються в практиці зарубіжних держав.

Виклад основного матеріалу. Здатність підприємства своєчасно проводити платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, переносити непередбачені потрясіння і підтримувати свою платоспроможність за несприятливих обставин свідчить про його стійкий фінансовий стан і навпаки.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємство повинно володіти гнучкою структурою капіталу, уміти організувати його рух так, щоб забезпечити постійне перевищення прибутків над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для розширення виробництва.

Різні автори пропонують різноманітні методики аналізу фінансового стану. Станиславчик Е. Н. здійснює аналіз в 10 етапів [7, с. 17], Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. і Негашев Е. В. [9] пропонують методику фінансового аналізу, що включає три взаємопов'язані блоки. Ковальов В. В. [4, с. 99-100] пропонує свою методику поглибленого аналізу фінансового стану. Бікадоров В. Л. і Алексєєв П. Д. [2, с. 14] вважають, що структура аналізу фінансового стану може складатися з п'яти основних блоків. Савицька Г. В. [6, с. 168] виділяє свої блоки оцінки фінансового стану підприємства.

Взаємозв'язок всіх перерахованих показників представлено на рис. 1.

Як видно з вищеперерахованого існує безліч поглядів з приводу послідовності проведення аналізу фінансового стану підприємства, єдиної думки немає, і кожне підприємство повинне вибирати ту послідовність, яка більш прийнята для його фінансової стратегії.

Послідовність оцінки фінансової стійкості будь-якого підприємства регіону можна проводити з використанням традиційних методів аналізу з урахуванням специфіки їх діяльності.

Результати комплексної оцінки фінансово-господарської діяльності ОП Трест „Антрацитвуглебуд” свідчать, про значні структурні зміни: чистий робочий капітал скоротився на 2 млн. грн. з одночасним скороченням обсягів поточних активів і поточних пасивів у 10 разів.

Майновий стан ОП Трест „Антрацитвуглебуд” на задовільному рівні, знос основних засобів становить 70%, частка оборотних засобів зросла вдвічі, а ося коефіцієнт мобільності скоротився.

Детальний аналіз показників ділової активності показав, що реорганізація підприємства позитивно вплинула на ділову активність — скоротився період погашення як дебіторської так і кредиторської заборгованості, зменшився і період обіговості запасів. Це, в свою чергу, дозволило підприємству скоротити період і фінансового, і операційного циклів і дало можливість скоротити тривалість перетворення придбаних матеріальних ресурсів у грошові.

Останні роки після структурних змін підприємство працює нерентабельно. Усі показники цього блоку розраховані з від'ємним значенням і свідчать про різкий спад ефективності використання і активів, і капіталу, в тому числі і власного.

З огляду на реструктуризацію підприємства, яка відбулася, деякі показники фінансової стійкості які розраховуються з допомогою традиційних методів, покращилися. Так коефіцієнти забезпечення власними оборотними засобами і запасів, і всіх оборотних активів значно перевищують нормативні. Але з покращенням показників фінансової незалежності погіршилася маневреність власного капіталу і власних оборотних коштів.

Такий стан може призвести до погіршення фінансової стійкості підприємства.

Підтверджує кризовий фінансовий стан аналіз забезпеченості запасів джерелами фінансування.

Фінансову ситуацію в частині забезпеченості запасів джерелами їх формування слід визнати як кризову, оскільки в якості джерела формування запасів і витрат підприємство вимушено використовувати кредиторську заборгованість і таким чином стає залежним і фінансово нестійким.

Баланс підприємства ліквідний на 75%, коефіцієнт ліквідності характеризує достатність оборотних коштів для погашення боргів протягом року, але відбулося скорочення коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності. Це свідчить про зниження готовності підприємства негайно погашати короткострокову заборгованість.

Співвідношення короткострокової дебіторської і кредиторської заборгованості зросло.

Для об'єктивного оцінювання фінансового стану підприємства з метою своєчасного виявлення факту фінансової неспроможності, а також запобігання злочинам, пов'язаним з фіктивним банкрутством, необхідно використовувати систему науково обґрунтованих моделей. Такий аналіз необхідний і для акціонерів, інвесторів, які планують вкласти кошти у підприємство, і для банків під час видачі кредитів. Науково обґрунтовані моделі прогнозування фінансової неспроможності та банкрутства потрібні для ведення раціонального антикризового управління підприємством. Воно допомагає розробити заходи, необхідні для підтримання його успішного функціонування.

Дослідження фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак кризового розвитку, що спричиняють можливість банкрутства, є складовою частиною загального фінансового аналізу. Разом з тим, цей блок фінансового аналізу має певні особливості і за об'єктами, і за методами його проведення. Найчастіше йдеться про факторні моделі — дискримінантний аналіз. Він є одним з найважливіших інструментів системи раннього запобігання та прогнозування банкрутства підприємств. Зміст дискримінантного аналізу полягає у тому, що за допомогою математично-статистичних методів будують функцію та розраховують інтегральний показник, на підставі якого можна з достатньою ймовірністю передбачати банкрутство суб'єкта господарювання. Дискримінантний аналіз ґрунтується на емпірично-індуктивному дослідженні фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких збанкрутіли, а інші успішно продовжують свою діяльність. При цьому широко застосовуються методи економетричного моделювання.

З огляду на специфіку ринкових відношень в Україні та особливостей фінансової діяльності суб'єктів підприємництва до використання можливі і моделі діагностики банкрутства, які розроблені зарубіжними економістами. Зокрема це модель Спрінґейта та модель

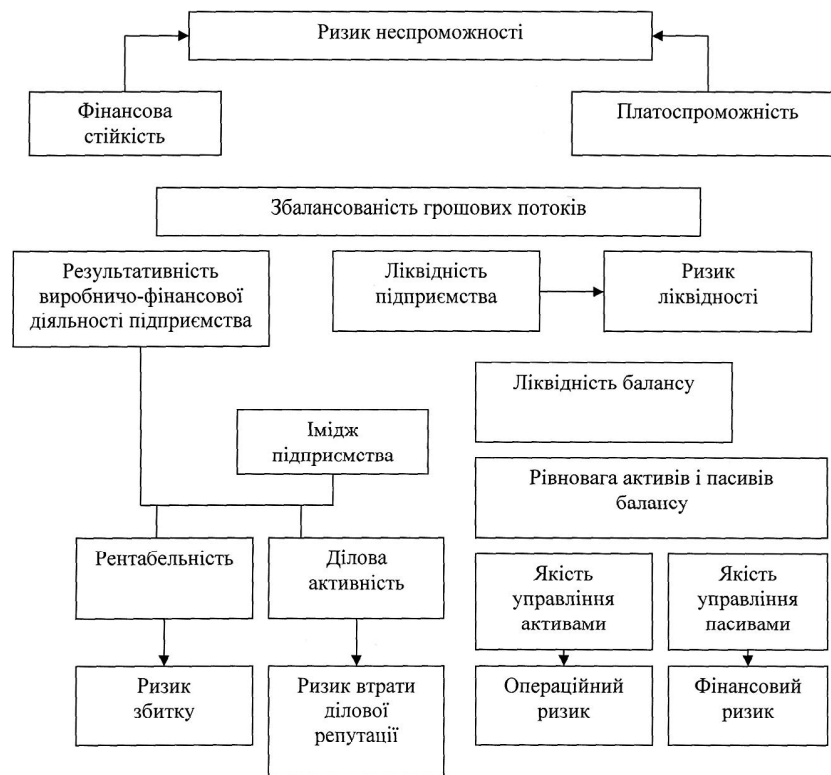

Рис. 1. Структурно-логічна модель аналізу фінансового стану підприємства

Динаміка показників прогнозування банкрутства

	Модель Спрінгейта		
	2007р.	2008 р.	2009 р.
X1	0,6	0,33	0,3
X2	1,19	-4,46	-18,47
X3	2,2	-26,2	127,8
X4	1,47	1,28	1,38
Z	6,31	-30,13	-140,19
	Модель Таффлера		
	2007р.	2008 р.	2009 р.
X1	2,2	-26,2	-127,8
X2	1,136	1,970	4,609
X3	0,52927	0,169	0,152
X4	0,16	0,16	0,16
Z	1,155	-13,44	-66,9

Таффлера, де для розрахунків результату (Z) використані ряд показників фінансової діяльності.

Модель Спрінгейта досягла 92,5% точності прогнозування платоспроможності на рік уперед, проте, з часом цей показник зменшується.

Модель Таффлера є чотирифакторною і, використовуючи статистичний метод, відомий як аналіз багатомірного дискримінанта, можна побудувати модель платоспроможності. Використовують вибіркового підрахунок співвідношень типовий для визначення деяких ключових вимірів діяльності корпорації — прибутковості, відповідності обігового капіталу, фінансового ризику та ліквідності. Поєднуючи ці показники і

зводячи їх відповідним чином, модель платоспроможності дає точну картину фінансового стану корпорації.

В Україні використання зарубіжних дискримінантних моделей ускладнюється такими чинниками:

- моделі побудовані за відомостями іноземних компаній, а будь-яка країна має свою специфіку;
- критерій Z (результат) побудований на відомостях минулого десятиріччя;
- за останні роки економічна ситуація змінилася в усьому світі і тому проведення аналізу потребує коректування структурного складу моделей;
- існують розбіжності під час врахування вагомості окремих показників у моделях;

— на формування деяких показників значно впливає інфляція;

— балансова вартість окремих активів не відповідає їх ринковій ціні.

Це визначає необхідність коригування показників оцінки кризового розвитку підприємства.

Але використання цих моделей має високу ймовірність оцінювання і досить дієві на практиці.

Графічне зображення результатів відображає сталу тенденцію і свідчить про можливість використання для підтвердження результатів. Найбільш помітна залежність між моделями в динаміці.

На думку Шморгун Н. П. і Головка І. В. [10] за проведеним адаптивним аналізом можна стверджувати, що українським підприємствам для аналізу фінансового стану та прогнозування банкрутства найбільш доцільно використовувати модель Таффлера. Показники за цією моделлю мають більш сталий та плавний характер, а порогове число не завищене для нашої кон'юнктури ринку.

Відомості розрахунків моделі Спрінггейта за останні два роки підтверджують, що підприємство є потенційним банкрутом, оскільки $Z < 0,862$.

Оскільки при $Z > 0,3$ у підприємства по моделі Таффлера були би хороші перспективи покращення своєї платоспроможності, то при значенні менше цієї межі робимо висновок про відсутність таких перспектив.

$$K_{\text{втр.пл.}} = \frac{1,954 + \frac{3}{12}(1,954 - 1,971)}{2} = \frac{1,954 + \frac{1}{4}(-0,017)}{2} =$$

$$= \frac{1,954 - 0,00425}{2} = 0,97$$

Визначення коефіцієнта втрати платоспроможності ($K_{\text{втр.пл.}}$) підтверджує те, що підприємство в найближчі три місяці може втратити свою платоспроможність.

Висновки: Таким чином при оцінці фінансової стійкості доцільно використання не тільки традиційних методів та способів діагностування фінансової стійкості, але й проведення оцінки стану з допомогою моделей, які використовуються в практиці зарубіжних держав, адаптувавши їх до українських умов розвитку ринкових відношень.

Література

1. **Абрютіна М. С.** Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства / М. С. Абрютіна, А. В. Грачев. — М. : ДІС, 1998. 2. **Быкадоров В. Л.** Финансово-экономическое состояние предприятия : практическое пособие / В. Л. Быкадоров, П. Л. Алексеев. — М., 2000. — 96 с. 3. **Ковалев А. И.** Анализ финансового состояния предприятия / А. И. Ковалев, В. П. Привалов. — М., 2000. — 208 с. 4. **Ковалев В. В.** Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 2001. — 456 с. 5. **Мних Е. В.** Економічний аналіз на промисловому підприємстві / Е. В. Мних, П. Ю. Буряк. — Львів : Наука, 1998. — 220 с. 6. **Савицька Г. В.** Аналіз ефективності діяльності підприємства / Г. В. Савицька. — М., 2004. — 760 с. 7. **Станиславчик Е. Н.** Аналіз фінансового стану неплатежеспособних підприємств / Е. Н. Станиславчик. — М. : Вись-89, 2004. — 176 с. 8. **Фінанси підприємств** : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. та ін. — 5-те вид., перероб. та допов. — К. : КНЕУ, 2004. — 546 с. 9. **Шеремет А. Д.** Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін, Е. В. Негашев. — М. : „ИНФРА-М”, 2002, — 564 с. 10. **Шморгун Н. П.** Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. П. Шморгун, І. В. Головка. — К. : ЦНЛ, 2006. — 528 с.

Мельник Г. Г. Методи та моделі оцінки фінансової стійкості підприємств регіону в антикризовому управлінні

У статті обґрунтовано можливості використання традиційних методів дослідження фінансового стану суб'єктів підприємництва в поєднанні з моделями оцінки їх фінансової стійкості, які використовуються в практиці зарубіжних держав.

Ключові слова: фінансова стійкість, антикризове управління, фінансовий стан, ділова активність.

Мельник Г. Г. Методи и модели оценки фінансової устойчивости предприятий региона в антикризисном управлении

В статье обоснованы возможности использования традиционных методов исследования финансового состояния субъектов предпринимательства в сочетании с моделями оценки их финансовой устойчивости, которые используются в практике зарубежных государств.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, антикризисное управление, финансовое состояние, деловая активность.

Mel'nik G. G. Methods and models of estimation of financial firmness of enterprises of region in a антикризовому управлінні

Possibilities of the traditional research methods of the financial state of business entities are grounded in combination with the estimation models of financial firmness, which are used in practice of the foreign states.

Key words: financial stability, management, financial state, business activity.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2011
Прийнято до друку 26.08.2011